

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.п.н. Дора Левтерова – Гаджалова

ПУ „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование 1. Педагогически науки

професионално направление 1.2. Педагогика

докторска програма Специална педагогика

Автор: *Марияна Атанасова Стоянова*

Тема: *Логопедични интервенции при дисграфия в процеса на групово базирано обучение на ученици в начален етап на образованието*

Научен ръководител: *доц. д.п.н. Жана Атанасова Янкова, ПУ „Паисий Хилендарски“*

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-6571 от 19.12.2018 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Логопедични интервенции при дисграфия в процеса на групово базирано обучение на ученици в начален етап на образованието“. Представеният от Марияна Стоянова комплект материали на хартиен носител е в съответствие със ЗРАСРБ, Правилника за приложение на ЗРАСРБ и чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

Докторантката е приложила 5 броя статии, презентирани на значими научни форуми и публикувани. Статиите са по тематиката на дисертационното изследване.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката Марияна Стоянова притежава професионална квалификация в две области: медицинска и педагогическа. Завършила е ОКС „Бакалавър“: „Медицинска сестра - общ профил“ и „Специална педагогика“ в СУ „Св. Климент Охридски“, ОКС „Магистър“: „Комуникативни нарушения“ и „Предучилищна и начална училищна педагогика“ от ПУ „Паисий Хилендарски“. Професионалната ѝ реализация досега включва: оператор - лаборант, щатен секретар към БЧК, медицинска сестра, манипулант - дилър, ръководител екип за работа с деца с увреждания към Комплекс за социални услуги ”Деца и семейства” - гр. Пловдив, социален работник към отдел „Закрила на детето“ към Дирекция „Социално подпомагане“ –

Пловдив, логопед към Регионален център за подкрепа на процеса за приобщаващо образование. От 2017 г. до сега е заместник-директор на 199 ОУ „Свети Апостол Йоан Богослов“ гр. София.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Дисертационният труд е посветен на апликацията на логопедичните интервенции при дисграфия чрез групово базирано обучение. Проблематиката е изключително актуална, както в научно, така и в научно-приложно отношение. Апробирането на групови логопедични интервенции при дисграфия предоставя ценна информация за формирането на правописна грамотност при работа в групи и/или с цял клас. Тази научна информация успешно кореспондира с универсалния дизайн за учене в процеса на приобщаващо образование. Предвид установената фактология за повишаващото се разпространение на дисграфията, интерпретираните резултати и изследователския инструментариум позволяват успешно внедряване в работата на учителя.

4. Познаване на проблема

Марияна Георгиева определено манифестира познаване на разработваната проблематика както от теоретичната база данни, които използва, така и от професионалното си развитие. Докторантката показва творческа интерпретация на научната литература с внесена авторова позиция.

5. Методика на изследването

Използваният изследователски инструментариум синергизира на пръв поглед познати и използвани модели (за отчитане по вид на грешките), и същевременно внася иновативни модели от автора (графика за профил на грешките, извеждане на гравитираща около нормата/нарушенията категория „междинна“, коефициент на грешката, груповите терапевтични интервенции и т.н.). Структурирането изследователска методика, включваща изследователския инструментариум, етапи на изследване, профила по пол и възраст позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, поставени и решавани в дисертационния труд.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от 225 страници и включва основен текст от 211 страници. Използвани са 193 литературни източника, от които 155 на кирилица и 38 интернет източника, от

които 31 на кирилица и 7 на латиница. Архитектониката на дисертационния труд обхваща увод, четири глави, изводи, заключение и списък с използвана литература.

В първа глава е разработена проблематиката за специфичните нарушения на способността за учене, обучението в начално писане и правопис, анализ на допусканите затруднения при писането в периода на началното училище. Внесени са психологически и психофизиологически анализ на четенето и писането в начална училищна възраст. Специално внимание с авторови тълкувания е отделено на писмената реч като интердисциплинарно изучаване. В логическа необходимост и последователност са интерпретирани етиологията на дисграфията и дефинирането, симптоматиката и класификацията на дислексия и дисграфия.

Втората глава анализира логопедичната интервенция на дисграфията при групово базираното обучение. Прецизирани са груповото обучение в хронологичен аспект и в характеристикност, логопедичните интервенции през функционални системи за развитие и корекция на речевите функции, преработката на зрителната информация, зрително-пространствените функции и зрително-моторната координация, серийната организация на движенията.

Третата глава е посветена на дизайна на емпиричното изследване. Обосновката на избора на изследователската програма и методология носи заряда на емоционална ангажираност и прецизирана аналитичност на Стоянова, която извежда значимост в три аспекта: теоретичен, практически и обществен. Обектът и предметът на изследването са визирани коректно. Целта на изследването се ситуира логично. Задачите са декомпозирани прекалено детайлно, но съобразно поставената цел. Презентирани са три базисни хипотези и една нулева хипотеза. Участниците в емпиричното изследване са 1405 в пилотното изследване /обозначено като предварително/, от които 1376 за логопедична оценка, но при 32 е налице разпределение в двете категории „междинна“ и „вероятна дисграфия“. Методиката на изследването е представена комплексно и обосновано, чрез конкретни методически и процедурни детайлизации.

В четвърта глава са представени получените резултати в обяснително-интерпретивен модел. Представен е демографския профил на 463 участниците в дисертационното изследване с богато онагледяване с таблици, диаграми и схеми. Визирани са количество, брой и видове дисграфични грешки, съобразно които участниците в изследването са разпределени в три групи: норма, междинна категория, вероятна дисграфия. Направен е анализ на резултатите по критерии: видове допуснати грешки, умения за писане по показател клас на обучение /с авторско извеждане на „коефициент на грешката“/, оценяване на писмените умения на второкласниците при препис, сравнителен анализ за броя грешки допуснати при диктовка и при препис на текст при второкласниците, анализирани на видовете грешки в диктовките на учениците от трети клас и от четвърти клас. Изведен е анализ на резултатите след проведена логопедична интервенция при групово базирано обучение на ученици от начален етап.

Логически следват изводите, които имат приложимост за практиката. Изведена е позиция за доказването на всяка поставена хипотеза. Трите базисни хипотези са доказани, а нулевата хипотеза е отхвърлена.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите на дисертационния труд, посочени от Марияна Стоянова са шест:

1. Разкрити са същността, мястото и ролята на груповата логопедична интервенция при ученици с дисграфия от начален етап на училищното образование.

2. Констатирано, е че дисграфия в чист вид е рядко срещаща се и трудностите в овладяване на писмения процес произтичат от затруднения или нарушения в недостатъчното развитие на звуковия анализ и синтез, нарушения в зрителния гнозис, изразяващ се в затруднения при запомняне на графичния знак на звука или образа на буквата на звука.

3. Конструирани са методическа технология за логопедична оценка, организация и провеждане на групово логопедична интервенция за преодоляване на дисграфична симптоматика.

4. Предложена е идея за логопедична терапия на писане с дисграфична симптоматика.

5. В практически аспект е разработен логопедичен план за групови занятия при дисграфия.

6. Установено е, че при групово базираната логопедична интервенция, мотивацията на ученици с дисграфия се повишава, както в емоционален така и в социален аспект.

Видно е, че приносите са преимуществено в пространството на научно-приложното знание. Към тях могат да се добавят и приноси, обогатяващи научното теоретично пространство като

✓ създаване на илюстративна графика за профил на грешките, която позволява теоретизиране и лесна интерпретация на тежестта и относителното тегло на грешките и съответно по-лесното извеждане на етиологични маркери,

✓ извеждане на „междинна“ категория, която гравитира около нормата. В този аспект по отношение на допусканите дисграфични грешки се появява фина класификационна диференциация, която в процеса на приобщаващото образование би могла да се използва както за оценка, така и за провеждане на дейности в областта на общата подкрепа. Така за фамилния контекст би отпаднал стреса за извеждане на ученика в категории, свързани със специални образователни потребности.

✓ конструирани са „коефициент на грешката“ като значим оценяващ маркер.

Спрямо всички представени приноси, дисертационния труд на Марияна Стоянова интерпретира и доказва с нови средства съществуващи научни и научно-приложни проблеми като създава нова класификация и нова технология за оценка и групово логопедична интервенция.

Приноси и значимостта на дисертационния труд е повече от желателно да бъдат публикувани за внедряване в училищната практика.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите по дисертационния труд отразяват научните и емпиричните търсения на докторантката и са в публично достъпни списания и издания.

9. Лично участие на докторантката

Получените резултати от емпиричното изследване, както и цялостната разработка на докторантката са нейно лично дело и съответно изцяло нейна лична заслуга. Твърдението се базира както на стила на дисертационния труд, (който дори и в интерпретацията на литературните източници запазва авторовата автентичност и емоционална пристрастност към проблематиката), така и на личните ми впечатления от работата на докторантката.

10. Автореферат

Авторефератът напълно отразява базисните аспекти на дисертационната разработка и получените резултати.

11. Критични забележки и препоръки

Разбираем е провокативния елемент от страна на докторантката към разработваната проблематика и опита ѝ за пълна ангажираност на членовете на научното жури към темата на дисертационното изследване за дисграфична ориентация, но желателно би било да се избягва допускането на технически грешки, които на места имат звучене на правописни /“аретметична“ стр. 160 и стр. 32 от автореферата; „увладее“, „увладяване“ 151 стр.; „докторантски“ на стр. 50 в автореферата“ и др./.

Макар и появяващо се прецедентно, цитирането на някои автори не е по БДС / стр. 8, стр.14, стр.18, стр.30, стр.32, стр.34, стр.116/.

В посочената използвана литература се срещат визирани публикации на автори, които не са цитирани в теоретичния анализ и в интерпретацията на получените резултати.

Отбелязаните критични бележки не омаловажават качествата и достойнствата на дисертационното изследване и получените приноси.

12. Лични впечатления

Познавам Марияна Стоянова още като студентка в двете магистърски програми, по които е провела обучение, така и от работата ѝ в РЦПППО и отдел „Закрила на детето“. Прави впечатление изключителното ѝ научно любопитство към детайлите и механизмите на отделни процеси и явления и задълбочеността ѝ към изучаването на различни проблеми на учениците.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Към докторантката отправям препоръка да публикува дисертационното изследване за да е възможно учители и родители да го използват за обща и за допълнителна подкрепа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Педагогически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Марияна Стоянова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Специална педагогика като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“* на Марияна Стоянова в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Специална педагогика“.

19.02. 2019 г.

Рецензент:

(проф. д.п.н. Дора Левтерова - Гаджалова)